Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımlarına Yönelik Tutum Ölçeğinin (KÇYKYTÖ) Bir Yapısal Eşitlik Modeli ile Geçerlik ve Güvenirliğinin İncelenmesi

Investigation of the Reliability and Validity of Attitude Scale on Labor Force Participation of Women with a Structural Equation Model

Asst. Prof. Dr. Erol Karaca (Anadolu University, Turkey)

Abstract

This study is designed to find out the relationship between labour force participation of women, internal and external factors that limiting to their labour force participation and negatives of working. This research was carried out with 900 women between the ages of 15-64, living in Eskişehir. The data was collected through "Attitude Scale on Labor Force Participation of women" developed by researchers. These data were analyzed with Second Order Confirmatory Factor Analysis by using the statistical package LISREL. The findings from the study revealed that the scale was valid and reliable and that internal factors and external factors that limiting to their labour force participation and negatives of working affect directly labour force participation of women.

1 Giriş

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı engelleyen nedenlerden olan toplumsal cinsiyet temelli iş yükleri ve bakım hizmetleri, kadınlar için evli olmak, özellikle kentlerde işgücüne katılımı azaltan ciddi bir faktördür. Kadınlar ev dışında çalışma ya da çalışmama kararı alırken evde yapmakta oldukları işlerin aksama olasılığını, çocuklara ve yaşlılara kimler tarafından bakılacağını, iş saatleri dışında evdeki işler için ayırabilecekleri zamanı düşünmek zorunadırlar. Eğitimde toplumsal temelli eşitsizlik ise işgücüne katılımı azaltan bir diğer nedendir. Türkiye’de ekonomi büyümekte, kadın istihdamına aynı oranda yansımamaktadır. Ekonomik büyüme, istihdam, işsizlik işgücüne katılımı etkileyen diğer önemli unsurlardır. Yüksek işsizlik oranları kadınları korkutmakta, bu nedenle kadınlar işgücü piyasalarında iş arama kararı vermekte zorlanmaktadır. Ayrıca teknolojik gelişmeler sonucu işlerin beceri gereklerinin yükselmesi, beceri düzeyi yüksek olmayan kadınlar bakımından işgücüne katılımda olumsuz etkiye bulunan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (TÜSİAD, 2008: 168).

Günümüzde kadınlar diğer alanlara göre en çok ekonomik yaşama katılım konusunda ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Kuşkusuz bu durumun en önemli nedenlerinden biri, kadını ekonomide erkeklerle aynı mesleki fırsatlardan ve eşit ücret alma hakkından yararlanmaktan alıkoyan sosyo-kültürel engellerin varlığını sürdürmesidir. Gerçekten de kadınların yaptığı işin, aileye destek olmak için yapılan bir çalışma olduğu yolundaki geleneksel anlayış, kadınlara ekonomik büyüme dönemlerinde gereksinim duyulan ve gerileme dönemlerinde bir kenara itilen, yedek işgücü niteliği kazandırmaktadır.

Kalkınmış ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranları son yıllarda büyük ölçüde artmaktadır. Buna karşılık Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranlarında azalma eğilimi gözlenmektedir (TÜSİAD, 2008: 10). Bu çalışmanın amacı da, kadınların işgücüne katılma oranlarındaki azalma eğiliminin nedenlerinin ve işgücüne katılıma yönelik tutumlarının saptanabilmesi için bir tutum ölçeği geliştirmektir.

2 Yöntem

2.1 Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni, Eskişehir ilinde, ilçe ve köyler dâhil olmak üzere, yaşayan kadınlar; örneklemini ise Eskişehir il merkezi ile Sarıcakaya ve Seyitgazi ilçesi ve köylerinde ikamet eden 15-64 yaş grubunda yer alan, 900 kadın oluşturmaktadır.

2.2 Veriler ve Toplanması

Araştırmanın amaçları, kadınların işgücüne katılma oranlarını etkileyen nedenlerin belirlenmesine yönelik bir ölçme aracının kullanılmasını gerektirmektedir. Sosyal ve ekonomik yaşama katılım konusunda erkek ve kadın arasında eşitliğin sağlanabilmesi ve kadınların işgücüne katılımının artırılabilmesi için önem taşımaya rağmen, Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranlarını etkileyen nedenlerin belirlenmesine yönelik ölçek yoluyla yapılmış çalışmaları çok sınırlıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin son derece önem kazandığı günümüz açısından kadınların işgücüne katılma oranlarını etkileyen nedenlerin belirlenmesine dönük bir ölçme aracının geliştirilmemiş olması önemli bir eksiklik. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla kadınların işgücüne katılma oranlarını etkileyen nedenlerin ve çalışma yaşamına katılımlarına yönelik tutumlarının saptanması amacıyla "Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımlarına Yönelik Tutum Ölçeği" (KÇYKYTÖ) geliştirilmiştir. Söz konusu ölçeğin maddeleri oluşturulurken, öncelikle genel olarak işgücü, işgücüne katılım ve kadının işgücüne katılımı

ile ilgili literatür taranarak, yurtdışında ve yurtiçinde konuyla ilgili yapılan alan araştırmaları ve kadınların çalışma yaşamına katılımları konusunda geliştirilen ölçekler gözden geçirilmiştir. Alana ilişkin yapılan literatür taramaları sonucunda 18 tutum maddesi yazılmıştır. Bu maddelerin yarısının tutum boyutunun olumlu tarafını, diğer yarısının da tutum boyutunun olumsuz tarafını kapsayan ifadeler olmasına; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal ifadeleri içermesine özen gösterilmiştir (Tezbaşaran, 1996). Maddelerin 7'si kadınların işgücüne katılımını etkileyen dışsal faktör ifadelerinden, 5'i kadınların işgücüne katılımını etkileyen içsel faktör ifadelerinden ve 6'sı da kadınlar açısından çalışmanın olumsuzluklarına ilişkin ifadelerden oluşmaktadır.

2.3 Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımlarına Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

İşgücü, işgücüne katılım ve kadının işgücüne katılımı ile ilgili literatürün taranması sonucu hazırlanan tutum ölçeği, dil bakımından bir uzman tarafından incelenmiştir. Kapsam geçerliği açısından ise üniversitelerde görev yapan alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda, gerekli düzeltmeler yapılarak, kadınların işgücüne katılma oranlarını etkileyen nedenlerin ve çalışma yaşamına katılımlarına yönelik tutumlarının saptanması için geliştirilen veri toplama aracının deneme formu, son şeklini almıştır. Veri toplama aracının geçerlik ve güvenirlilik analizinin yapılabilmesi için hazırlanan veri toplama aracı deneme formu, ön deneme grubu olarak çalışma grubu dışında kalan 2010-2011 öğretim yılında Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde okuyan 33 katılımcıya uygulanmıştır.

Araştırmada, tutum maddelerine verilecek tepkiler için 5'li dereceleme tercih edilmiştir. Cevaplayıcılardan ölçeğe yer alan her bir tutum ifadesini "*kesinlikle katılmıyorum – katılmıyorum – kararsızım – katılıyorum - kesinlikle katılıyorum*" gibi beş kategoriden biriyle sınıflaması istenmiştir. Her cevaplayıcı için toplam puanın elde edilebilmesi için, en olumlu kategoriye 5 puan, en olumsuz kategoriye 1 puan verilerek toplanan cevaplar 1–5 arasında puanlanmıştır (Turgut, 1977, s.10, 11).

Geliştirilen ölçeği oluşturacak maddelerin belirlenmesi amacıyla söz konusu öğrencilerinden elde edilen veriler üzerinde, her bir maddenin madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Ölçeğe yer alacak maddelerin seçiminde madde-toplam korelasyon katsayısının .20 değerinin üzerinde olması ölçütü esas alınmıştır (Tavşancıl ve Keser, 2002, s.87). Ölçeğe bulunan maddelerin ayırt ediciliğinin değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçları incelendiğinde; ölçeğe maddelerin 16'sının madde-toplam korelasyonunun .20'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu bulgu ölçeğe 16 tutum ifadesinin her birinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Tüm ölçeğin güvenirlilik katsayısı Cronbach α =.89 olarak bulunmuştur. Bu değerler, ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Ön deneme sonucunda maddelerin gayet iyi anlaşıldığı, ancak çok az sayıda maddenin ifade değişikliği gerektirdiği anlaşılmıştır. İfade değişikliği gerektiren maddeler değiştirilerek veri toplama aracına son şekli verilmiştir.

Ön deneme grubuna uygulanıp son şekli verilen "Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımlarına Yönelik Tutum Ölçeği" (KÇYKYTÖ), araştırmaya dâhil edilen Eskişehir il merkezi ile Sarıcakaya ve Seyitgazi ilçesi ve köylerinde ikamet eden 15-64 yaş grubunda yer alan 914 kadına uygulanmıştır. Ancak daha önce değinildiği üzere, 14 anket yönergeye uygun şekilde doldurulmadığından analiz dışında tutulmuştur. Uygulama sonrası, ölçeğin geçerlik ve güvenirliliğini test etmek için, analize dâhil edilen 900 kişiden elde edilen veriye veriye üç temel bileşenden oluşan Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) uygulanmıştır.

Günümüzde gözlenen değişkenler tarafından ölçülen gizil yapılar arasındaki nedensel ilişkiler ile ilgili olan araştırma problemlerini çözmek için pek çok disiplinde kullanılan YEM'in tarihsel gelişimi incelendiğinde; path (yol) analizi, yapısal model ve ölçüm modellerinin kavramsal sentezi ve genel tahmin süreçleri şeklinde başlıca üç temel bileşenin bulunduğu görülmektedir (Pek, 1999).

Path analizinin amacı değişkenler arasında varsayılan nedensellik bağlarının önemini ve büyüklüğünü tahmin etmek ve politika çıkarımları yapmaktır. Bu gerekçe ile sonuç ve sebep değişkenleri arasındaki ilişkiler dizisinin belirlenmeye çalışıldığı bu analizde hangi değişkenlerin sebep değişkeni, hangi değişkenin ya da değişkenlerin sonuç değişkeni olarak ele alınması gerektiği önem arz etmektedir (Pek, 1999).

Araştırmanın temel amacı kadınların işgücüne katılımlarını engelleyici dışsal ve içsel faktörler ile çalışmanın kendileri açısından doğurduğu olumsuzluklar gibi değişkenler ile kadınların çalışma yaşamına katılımları arasında nedensel bir ilişki bulunup bulunmadığını araştırmaktır. Bu amaç da, araştırmanın değişkenleri arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmasını, başka bir deyişle YEM kurulmasını ve path analizini gerektirmektedir. Bu gerekliliğe uygun olarak açıcı faktör analizi (AFA) çalışmasıyla belirlenen faktör yapıları, ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizine (DFA) tabi tutulmuştur.

YEM, iki farklı istatistiksel geleneğin melezi olarak ortaya çıkmıştır. Bu geleneklerden ilki, psikoloji ve psikometri alanlarında gelişen faktör analizidir. Diğer ise, temel olarak ekonometri, daha öncesinde ise genetik alanında eş zamanlı olarak gelişen eşitlik modelidir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). YEM, gözlenen ve gizil değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin test edilmesinde kullanılan kapsamlı bir istatistiksel tekniktir. Özellikle ekonometri, psikoloji, sosyoloji, pazarlama ve eğitim bilimlerinde değişkenler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesinde ve kuramsal modellerin test edilmesinde kullanılan sistemli bir araçtır. YEM,

gizil değişkenler seti arasında bir nedensellik yapısının var olduğunu ve gizil değişkenlerin gözlenen değişkenler aracılığıyla ölçülebildiğini varsayar (Yılmaz vd., 2006: 172).

Açımlayıcı Faktör Analizi: AFA, ölçme aracının yapısını aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel tekniktir (Büyüköztürk, 2002, s.117). Faktör Analizine çok çeşitli amaçlarla başvurulabilir (Baykul, 2000, s.389). Bu araştırmada Faktör Analizi ölçeğin yapısını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Faktör analizi sonunda elde edilen varyans oranları ne kadar yüksek olursa, ölçeğin faktör yapısı da o kadar güçlü olmaktadır (Gorsuch, 1974; Lee ve Comrey, 1979. Akt. Tavşancıl ve Keser, 2002, s.87). Sosyal bilimlerde %40 ile %60 arasında değişen varyans oranları yeterli kabul edilmektedir (Scherer, Wiebe Luther, Adams, 1988. Akt. Tavşancıl ve Keser, 2002, s.87). Aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanmasında; maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin yüksek olmasına ve maddelerin tek bir faktörde yüksek, diğer faktörlerde ise düşük yük değerine sahip olmasına dikkat edilerek, maddelerin faktör yüklerinin en az .45 ve tek faktör altında yer alması (maddenin iki ayrı faktör altında yüksek faktör yükü alması durumunda farkın en az .10 olması) ölçütleri (Büyüköztürk, 2002, s.118, 119) esas alınmıştır. Faktör analizinde aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanmasında; maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin .45'in üstünde olmasına dikkat edilmiştir. Bu ölçütlere göre, Temel Bileşenler Analizi Uygulanan 16 maddeden varyansları .40'ın ve faktör yükleri ise .45'in altında olan 7, 10, 14, 15 ve 16. maddeler ölçekten çıkartılmış ve 11 madde kalmıştır.

Temel Bileşenler Analizi uygulanan 11 madde öz değeri 1.00'dan büyük olan 3 faktör altında toplanmaktadır. Dolayısıyla KÇYKYTÖ en çok 3 faktörlü kabul edilebilir. Üç faktör tarafından açıklanan toplam varyans %61.89'dur. Temel Bileşenler Analizine göre birinci faktörün sırasıyla öz değeri 4.52 açıkladığı varyans %41.04; ikinci faktörün 1.29, %11.68 ve üçüncü faktörün 1.01, %9.17'dir. Tablo 7'de görüleceği gibi, maddelerle ilgili olarak tanımlanan üç faktörün ortak varyansları ise, .50 ile .74 arasında değişmektedir. Bu bulgu, analizde önemli faktör olarak belirlenen üç faktörün birlikte maddelerdeki toplam varyansın ve ölçeğe ilişkin varyansın önemli bir kısmını açıkladığını göstermektedir.

Faktör analizinde faktör yük değeri .45'in üstünde olan maddeler alınmış ve bu ölçüte göre, 11 maddenin birinci faktörde yer aldığı ve birinci faktör yük değerlerinin .45 ile .74 arasında değiştiği gözlenmektedir. Bu durum KÇYKYTÖ'nün genel bir faktöre sahip olduğunu göstermektedir. Temel Bileşenler Analizinde birinci faktörün açıkladığı varyansın %41.04 olması da bunun bir göstergesidir.

Ölçekte bulunan maddelerin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçları incelendiğinde madde-toplam korelasyon katsayısı .37 ile .63 arasında değişmektedir. Bu bulgu, 11 tutum ifadesinin her birinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Tüm ölçeğin güvenirlik katsayısı Cronbach α =.84 olarak bulunmuştur. Bu değerler ölçeğin güvenilir olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

KÇYKYTÖ üç faktörlü olduğu için, faktörlerin kendileriyle yüksek ilişki veren maddeleri bulmaları ve daha kolay yorumlanabilmeleri amacıyla varimax tekniği uygulanarak rotasyon işlemi yapılmıştır (Büyüköztürk, 2002, s.120). KÇYKYTÖ'nün faktör yapılarını incelemek amacıyla uygulanan varimax rotasyon sonucu ölçekteki maddelerin madde-toplam korelasyon katsayıları, temel bileşenler analizi sonuçları ve dört faktördeki yük değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanmasında; maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin yüksek olmasına ve maddelerin tek bir faktörde yüksek, diğer faktörlerde ise düşük yük değerine sahip olmasına dikkat edilerek, maddelerin faktör yüklerinin en az .45 ve tek faktör altında yer alması (maddenin iki ayrı faktör altında yüksek faktör yükü alması durumunda farkın en az .10 olması) ölçütleri (Büyüköztürk, 2002, s.118, 119) esas alınmıştır. Ölçekteki tüm maddelerin faktör yüklerinin bu ölçütlere uygun olduğu saptanmış ve ölçekte 11 madde kalmıştır. Ölçekte kalan 11 maddenin faktörlere göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Faktörler	Maddeler
1. Faktör: İşgücüne Katılımı Engelleyici dışsal Faktörler	4, 5, 8 ve 9
2. Faktör: İşgücüne Katılımı Engelleyici İçsel Faktörler	1, 2 ve 3
3. Faktör: Kadın Açısından Çalışmanın Olumsuzlukları	6, 11, 12 ve 13

Tablo 1. Ölçekte Kalan 11 Maddenin Faktörlere Göre Dağılımı

Tablo 2'de görülebileceği üzere, birinci faktörde yer alan dört maddenin faktördeki yük değerleri .65-.78; ikinci faktörde yer alan üç maddenin faktördeki yük değerleri .71-.84; üçüncü faktörde yer alan dört maddenin faktördeki yük değerleri ise .56-.74 arasında değişmektedir. Bu bulgu, ölçeğin birbiriyle yüksek düzeyde ilişkili olan maddelerden oluştuğunu ve kadınların çalışma yaşamına katılımlarına yönelik tutumlar olarak tanımlanan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Birinci faktör ölçeğe ilişkin toplam varyansın %41.04'ünü, ikinci faktör %11.68'ini ve üçüncü faktör ise %9.17'sini açıklamaktadır. Üç faktör tarafından açıklanan toplam varyans %61.89'dur. Üç faktörün maddelerde açıkladıkları ortak varyans ise, .47-.74 arasında değişmektedir. Bu bulgular, ölçeğin faktör yapısının güçlü olduğunu göstermektedir.

Faktörler, maddelerin içerdiği anlamlar dikkate alınarak adlandırılmaya çalışılmıştır. Birinci faktöre, “İşgücüne Katılımı Engelleyici Dışsal Faktörler”; ikinci faktöre, “İşgücüne Katılımı Engelleyici İçsel Faktörler” ve üçüncü faktöre ise, “Kadın Açısından Çalışmanın Olumsuzlukları” adı verilmiştir.

Sıra No	Madde No	Madde-Toplam Korelasyonu	Faktör Ortak Varyansı	Faktör-1 Yük Değeri	Rotasyon Sonrası Yük Değeri		
					Faktör-1	Faktör-2	Faktör-3
1	M1	.53	.74	.65	.21	.83	.10
2	M2	.46	.73	.59	.10	.84	.10
3	M3	.63	.67	.74	.32	.71	.26
4	M4	.55	.65	.65	.76	.27	.07
5	M5	.55	.66	.65	.78	.17	.13
6	M6	.59	.53	.68	.22	.41	.56
7	M8	.60	.60	.71	.65	.17	.37
8	M9	.60	.63	.70	.68	.10	.40
9	M11	.47	.51	.58	.18	.14	.68
10	M12	.55	.62	.63	.14	.24	.74
11	M13	.37	.47	.45	.16	-.04	.67

Açıklanan Varyans

Toplam = % 61.89

Faktör-1 = % 41.04

Faktör-2 = % 11.68

Faktör-3 = % 9.17

Cronbach α = .84

Tablo 2. Varimax Rotasyon Sonucu Ölçekteki Maddelerin Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları, Temel Bileşenler Analizi Sonuçları ve Üç Faktördeki Yük Değerleri

Ölçekte bulunan maddelerin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçları incelendiğinde, madde-toplam korelasyonlarının .37 ile .63 arasında yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgu, 11 tutum ifadesinin her birinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Tüm ölçeğin güvenirlik katsayısı Cronbach α = .84 olarak bulunmuştur. “İşgücüne Katılımı Engelleyici Dışsal Faktörler” olarak adlandırılan birinci faktörde bulunan maddelerin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçları incelendiğinde, her madde için hesaplanan madde-toplam korelasyon katsayısı .56-.63 arasında değişmektedir. Birinci faktörün güvenirlik katsayısı Cronbach α = .79’dur. “İşgücüne Katılımı Engelleyici İçsel Faktörler” olarak adlandırılan ikinci faktörde bulunan maddelerin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçları incelendiğinde ise, her madde için hesaplanan madde-toplam korelasyon katsayısı .63-.67 arasında değişmektedir. İkinci faktörün güvenirlik katsayısı Cronbach α = .79’dur. “Kadın Açısından Çalışmanın Olumsuzlukları” olarak adlandırılan üçüncü faktörde bulunan maddelerin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçları incelendiğinde, her madde için hesaplanan madde-toplam korelasyon katsayısı .38-.54 arasında değişmektedir. Üçüncü faktörün güvenirlik katsayısı Cronbach α = .69’dur. Bu değerler ölçeğin güvenilir olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Doğrulamalı Faktör Analizi: Daha önce değinildiği üzere, AFA çalışmasıyla belirlenmiş olan faktör yapıları, DFA’ya tabi tutulmuştur. Ancak DFA uygulamasına geçmeden önce, belirlenen faktör yapıları doğrultusunda, KÇYKYTÖ’nün geçerlik ve güvenirlik analizlerinin yapılabilmesi ve kadınların çalışma yaşamına katılımlarının üç gizil değişkeni ne ölçüde açıkladığının saptanabilmesi için öncelikle bir YEM modeli tanımlanmıştır. Kadınların çalışma yaşamına katılımları ile işgücüne katılımı engelleyici dışsal faktörler, işgücüne katılımı engelleyici içsel faktörler ve kadın açısından çalışmanın olumsuzlukları arasındaki ilişkiyi açıklayan model Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1’de görülebileceği üzere, önerilen YEM’de değişkenler arasında tek yönlü oklarla gösterilen yollar, aslında araştırmanın hipotezleridir. Buna göre kadınların işgücüne katılımı engelleyici dışsal ve içsel faktörler ile kadın açısından çalışmanın olumsuzlukları gibi değişkenler kadınların çalışma yaşamına katılımını etkiler. Modelde kadınların çalışma yaşamına katılımını etkileyeceği öngörülen söz konusu değişkenler bağımsız gizil değişkenler, kadınların çalışma yaşamına katılımı ise bağımlı gizil değişken olarak tasarlanmıştır.

KÇYKYTÖ’nün geçerlik ve güvenirlik analizlerinin yapılabilmesi ve kadınların çalışma yaşamına katılımlarının üç gizil değişkeni ne ölçüde açıkladığının belirlenebilmesi, başka bir deyişle kadınların çalışma

yaşamına katılımı ile üç gizil değişken arasındaki ilişkinin incelenmesi için veri grubuna ikinci düzey DFA uygulanmış ve KÇYKYTÖ ölçeği için yol şeması Şekil 1 'de gösterilmiştir.

KÇYKYTÖ'nün üç boyutlu modeli için gizil değişkenlerin gözlenen değişkenleri açıklama oranlarının anlamlılık düzeyleri ise Şekil 3'te gösterilmiştir. Şekil 2 ve Şekil 3'te görülebileceği üzere veri grubuna uygulanan DFA sonuçları Tablo 3'te de gösterilmiştir.

Toplanan verilerin LISREL'de ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, öncelikle gözlenen değişkenlerin t değerlerinin anlamlılık düzeyi kontrol edilmiştir. t değeri 1.96'dan büyük ise, .05 düzeyinde, 2.56'dan büyük ise .01 düzeyinde anlamlıdır. DFA sonuçlarına göre, t değerlerinin 2.56'dan büyük olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre, gizil değişkenlerin gözlenen değişkeni açıklama durumlarına ilişkin t değerleri. 01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. DFA sonuçlarına göre, t değerlerinin anlamlı olduğu saptandıktan sonra, ayrıca değişkenlerin hata varyansları da incelenmiştir. Şekil 3'te görülebileceği üzere, değişkenlerin hata varyanslarının düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla bu modelde tüm maddeler için anlamlı t değerlerinin elde edilmesi nedeniyle tüm göstergelerin bu model içerisinde yer alması yönünde karar verilmiştir.

Şekil 1. Önerilen Model

Şekil 2. KÇYKYTÖ İçin Yol Şeması

Şekil 3. Ölçeğin Üç Boyutlu Modeli İçin Gizil Değişkenlerin Gözlenen Değişkenleri Açıklama Oranlarının Anlamlılık Düzeyleri

Değişkenler		İlişki Katsayıları	t değeri	R ²	Yapısal Eşitlikler		
					İlişki Katsayıları	t değeri	R ²
İşgücüne Katılımı	DISFAK1	.86	20.88	.44	.03	18.17	.60
Engelleyici	DISFAK2	.91	22.37	.49			
Dışsal Faktörler	DISFAK3	1.02	24.53	.56			
	DISFAK4	1.05	24.53	.56	.03	21.79	.52
İşgücüne Katılımı	ICFAK1	.99	29.50	.70			
Engelleyici İçsel Faktörler	ICFAK2	1.12	34.92	.87			
	ICFAK3	.96	25.92	.58	.02	32.94	.74
	OLGOR1	.79	24.46	.44			
Kadın Açısından Çalışmanın Olumsuzlukları	OLGOR2	.99	26.14	.60			
	OLGOR3	.99	27.49	.65			
	OLGOR4	.97	25.83	.59			

Tablo 3. İkinci Düzey DFA Sonuçları

İkinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, hangi göstergelerin tanımlanan model içerisinde yer alması gerektiğine karar verildikten sonra, uyum ölçütleri göz önüne alınarak modelin uygunluğu tartışılmıştır.

Modelin uygunluğu açısından öncelikle p değeri kontrol edilmiştir. p değerinin anlamlı olmaması arzu edilen bir durum olmasına rağmen, Şekil 3'teki gibi doğrulayıcı faktör analizinde örneklemin büyüklüğüne bağlı olarak p değeri anlamlı çıkmaktadır. Bu nedenle alternatif uyum endeksleri değerlendirmeye alınmaktadır. Bu uyum endekslerinden ilki ki-kare istatistiği (χ^2)'dir. Ancak χ^2 , tek başına değerlendirilen bir istatistik değildir. Bu nedenle serbestlik derecesi (sd) ile oranlanarak değerlendirmeye alınır. χ^2 / sd oranı 3'ten küçük ise, uyum mükemmel; 5'in altında ise uyum kabul edilebilir düzeydedir. Buna göre, yapılan analiz için χ^2 / sd oranının ($634.34 / 41 = 15.46$) düşük düzeyde uyum değeri verdiği ifade edilebilir.

Şekil 4. Yol Şemasında Hata Varyanslarının İncelenmesi

Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) incelendiğinde ise, .13 düzeyinde bir uyum endeksi elde edildiği görülmektedir. RMSEA'nın aldığı değer .05'e eşit veya daha küçük ise uyum mükemmel, .08 ve altında ise uyum kabul edilebilir ve .10 ve daha büyük ise uyum zayıftır. Buna göre yapılan analiz için elde edilen uyum endeksinin zayıf olduğu söylenebilir.

Uyum endekslerinin incelenmesine devam edildiğinde, İyilik Uyum İndeksi (GFI) = .89 ve Düzenlenmiş İyilik Uyum Endeksi (AGFI)'nin .82 olduğu görülmektedir. GFI ve AGFI, 0-1 aralığında değişen değerler alır. GFI ve AGFI değeri .95 ve üzerinde ise uyum mükemmel, .90-.94 arasında ise uyum kabul edilebilirdir (Schumacker ve Lomax 2004; Hooper, Caughlan ve Mullen, 2008). Buna göre, GFI'nın kabul edilebilir düzeye yakın bir uyum değeri verdiği, buna karşın AGFI'nın kabul edilebilir düzeyde uyum değeri vermediği söylenebilir.

Standardize edilmiş Artık Ortalamaların Karekökü (RMR) endeksinin .07 olduğu görülmektedir. RMR ve standardize edilmiş RMR'nin .05'in altında olması mükemmel uyuma, .08'in altında olması iyi uyuma ve .10'un altında olması ise kabul edilebilir uyuma karşılık gelmektedir. Buna göre, yapılan analiz için standardize edilmiş RMR'nin iyi bir uyuma sahip olduğu ifade edilebilir.

Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (NNFI) ve Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) incelendiğinde, NNFI'nin .86 ve CFI'nin .90 olduğu görülmektedir. NNFI ve CFI değerleri .95'in üzerinde ise uyum mükemmel, .90'in üzerinde ise uyum kabul edilebilirdir (Sümer, 2000). Buna göre, yapılan analiz için NNFI'nın kabul edilebilire yakın düzeyde bir uyum değeri verdiği ve CFI'nın ise kabul edilebilir düzeye yakın bir uyum değeri verdiği söylenebilir.

İkinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre modelin uygunluğunu ilişkin yapılan değerlendirmelerin ardından modifikasyon önerileri incelenmiştir. Yapılan incelemede yedi modifikasyon önerisi olduğu görülmektedir. Yapılan modifikasyonlar sonucunda 634.34 olan χ^2 , 120.01'e düşmüştür.

Modifikasyon sonrası χ^2 / sd (120.01 / 33) oranı 3.64 bulunmuştur. Bu oranın 5'in altında olması nedeniyle uyumun kabul edilebilir olduğu ifade edilebilir. Yol şemasındaki RMSEA incelendiğinde ise, .054 düzeyinde bir uyum endeksi elde edilmiştir. RMSE'nin .08'den küçük olması nedeniyle uyum iyi olarak değerlendirilebilir.

Modifikasyondan sonra elde edilen uyum endeksleri incelendiğinde, NFI (.98), NNFI (.97) ve CFI (.98) değerlerinin .95'in üzerinde olmasının ve standardize edilmiş RMR değerinin ise .05'in altında olmasının mükemmel bir uyuma karşılık geldiği söylenebilir. GFI değerinin .98 olmasının mükemmel bir uyuma ve AGFI değerinin .94 arasında olmasının ise kabul edilebilir bir uyuma karşılık geldiği ifade edilebilir.

Chi-Square=120.01, df=33, P-value=0.00000, RMSEA=0.054

Şekil 5. Modifikasyonun Yapılmasının Ardından Elde Edilen Yol Şeması

3 Sonuç

Araştırma bulguları, KÇYKYTÖ'nün 11 maddeden oluşan üç faktörlü yapısının bir model olarak doğrulandığını; işgücüne katılımı engelleyen dışsal faktörler, işgücüne katılımı engelleyen içsel faktörler ve çalışmanın olumsuzlukları ile çalışma yaşamına katılım arasındaki ilişkiyi açıklamak için geliştirilen modelin uygunluğunu ortaya koymaktadır. Geliştirilen modelin uyum endeksleri, modelin reddedilmediğini gösterdiğinden güvenilirliğin delili olarak sunulabilir. DFA sonuçlarına göre tüm standardize parametre değerleri .50'den büyüktür. Dolayısıyla tüm yapılar birleşme geçerliliğine sahiptir (Chou, Boldy ve Lee, 2002: 52).

Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar, ölçeğin çalışma grubundan elde edilen veriler için geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın kapsamadığı, farklı illerde yaşayan kadınlar bakımından güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarının yinelenmesi ve yapılan analizlerin karşılaştırılması özellikle faktör yapı geçerliliğini belirlenebilmesi açısından önemlidir. Bu bakımdan “Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımlarına Yönelik Tutum Ölçeği” (KÇYKYTÖ) kullanılarak araştırmalar yapılmalı ve elde edilen sonuçlar bu araştırmanın sonuçları ile karşılaştırılmalıdır.

Bu çalışmada geliştirilen “Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımlarına Yönelik Tutum Ölçeği (KÇYKYTÖ)”nin, kadınlar dışında işgücüne katılım oranlarını etkileyen nedenlerin belirlenmesi amacıyla kullanılabilmesi de mümkündür.

Teşekkür

Bu çalışma, Anadolu Üniversitesinin 1006E125 nolu BAP projesi için araştırmacı olarak yaptığım bir ölçek geliştirme çalışmasıdır.

Kaynakça

- Baykul, Y. (2000). Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması, Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Büyüköztürk, Şener (2002), Veri Analizi El Kitabı (1. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Chou S. C., Boldy D. P. ve Lee A. H. (2002), Measuring Job Satisfaction in Residential Aged Care, International Journal for Health Care, 14(1), 49-54.
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010), Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPP ve LISREL Uygulamaları (1. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğrul, G.(2008). 2001 Krizi Sonrasında Türkiye’de Kentsel Alanlarda Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22, 1-35.
- Gorsuch, R. L. (1974). *Factor Analysis*. Philadelphia: Saunders.

- Hooper, D., Caughlan, J. ve Mullen, M. R. (2008), Structural Equation Modeling: Guidelines for Determining Model Fit, *Electronic Journal Of Business Research Methods*, 6 (1), 53-60.
<http://arrow.dit.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=buschmanart>, (Eriřim Tarihi: 08.01.2011).
- Karasar, N., (2000). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 10. Baskı. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Lee, H. B. ve Comrey, A. L. (1979). Distortions in a commonly used factor analytic procedure, *Multivariate Behavioral Research*, 14, 301-321.
- Pek, H. (1999). Nedensel Modeller, Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Scherer, R. F., Wiebe, F. A., Luther, D. C., ve Adams J. S. (1988), Dimensionality of Coping: Factor Stability Using the Ways of Coping Questionnaire, *Psychological Reports*, 62, 763-770.
- Schumacker R. E. ve Lomax R G. (2004), A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling (second edition), Londra: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 79-122.
- Sümer, N., (2000), Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulama, *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (6), 49-73.
- Şimşek, M. (2008). Küreselleřen Dünyada Kadının Ekonomik Konumu, Ekin Basın Yayın Dağıtım: Bursa.
- Tansel, A. (2002). İktisadi Kalkınma ve Kadınların İşgücüne Katılımı: Türkiye'den Zaman Serisi Kanıtları ve İllere Göre Yatay Kesit Kestirimleri, *ERC Working Papers in Economics*, 1-31, 01/057, <http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series01/0105T.pdf>, (Eriřim Tarihi: 09.11.2009).
- Tavşancıl, E. ve Keser, H. (2002). İnternet Kullanımına Yönelik Likert Tipi Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 79-100.
- Turgut, M. F. (1977). Tutumların Ölçülmesi, Eğitimde Ölçme Teknikleri Ders Notu. No:7.
- TÜSİAD (2008). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğı: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, TÜSİAD-T/2008-07/468: İstanbul.
- Yılmaz, V. – Çelik, H. E. ve Ekiz, E. H. (2006). Kuruma Bağlılığı Etkileyen Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modelleriyle Araştırılması: Özel ve Devlet Bankası Örneğı, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 171-183.